

COBISS

СВЕТОМИР НИКОЛАЈЕВИЋ

ДРЖАВНИК, ПИСАЦ И РОДОЉУБ СРПСКИ

од
ЗАР. Р. ПОПОВИЋА

ИЗ ГОДИШЊИЦЕ ЧУПИЋЕВЕ ЗАДУЖБИНЕ СВ. XXXV

БЕОГРАД

ШТАМПАРИЈА „МИРОТОЧИВИ“ ВУКА КАРАЦИЋА 26.
1923,

СВЕТОМИР НИКОЛАЈЕВИЋ

ДРЖАВНИК, ПИСАЦ И РОДОЉУБ СРПСКИ

Библиотека "СРБОЉУБ МИТИЋ"

О СРК 929

ПОПОВИЋ ЗАР. [ЗАРИЈЕ] Р.
Светомир Николајевић

000036158

Мало Приме

COBISS 0

од
Р. Поповића

ИЗ ГОДИШЊИЦЕ ЧУПИЋЕВЕ ЗАДУЖБИНЕ СВ. XXXV

БЕОГРАД
ШТАМПАРИЈА „МИРОТОЧИВИ“ ВУКА КАРАЦИЋА 26.
1923.

ДОКУМЕНТИ ВІДДІЛУ СТАРІХ КНИГ

CORISS

p/16

† СВЕТОМИР НИКОЛАЈЕВИЋ

СВЕТОМИР НИКОЛАЈЕВИЋ

I

Одбор Чупићеве Задужбине испуњује још једну страницу у поменику, бележећи још један тежак губитак свој, а мати земља отворила је недра своја, да у вечити загрљај прими једнога знаменитога Србина — Светомира Николајевића.

Светомир Николајевић рођен је 27 септембра 1844. г. у селу Радуши, близу Бранковине. Његов отац Крста био је мали судски чиновник и умро је кад је Светомиру било шест година.

Светомир га се сећао као кроза сан, али је увек задржао један пијетет према своме родитељу. Милан Ђ. Милићевић спомиње Крсту, пишући у својим успоменама о Ваљевском Суду.

Мати му се звала Јованка.

Светомир је, оставши и без оца и без имања, јер је оно што је остало од Крсте пропало или приграбљено, био упућен да се сам пробија кроз живот.

И он је сам створио све. Свршивши гимназију у Шапцу и Београду, он ступи у Велику Школу и, 1865. г., сврши II годину филозофског факултета.

Из целе те борбе Николајевић није изнео мржњу, мизантропију, већ љубав према свима. Он ни доцније никад није причао интимним пријатељима црне стране те мучне борбе, већ увек само ведре стране. И како у њега беше романсијерског дара, то је било задовољство слушати кад он говори о своме детињству, о доласку у Београд.

Као одличног ћака, њега је држава послала на страну, и он се од 1865 до 1871 г. бавио на универзитетима у Цириху, Берну, Берлину и Паризу, и нарочито радио у библиотекама у Брислу и Лондону.

Озбиљно посвећен студијама а снажнога талента, он је стално ширио научне видике своје; са стеченом спремом у једноме универзитету, он је прелазио у други, приступајући новим проблемима и тражећи задовољства духу у расветљењу њихову.

И ако широког образовања, и са знањем свих модерних језика и оба класична с новогрчким, Светомир је ипак, по повратку у отаџбину 1871 г., почeo у државној хијерархији с најнижега ступња указне службе: 13 априла 1871 г. постављен је за писара пете класе Министарства Просвете.

Старијима који су навикли да поштују ред, који је подједнако вредео за све, подсећање ово на прошлост биће ма колика пријатна ведрина; али у садашње доба, у којем се — после поклоњених испита или опроштена незнაња, све због рата — кандидат одмах пење на степеницу бар секретара министарства, — случај с Николајевићем, који наведох, тешко ће се моћи разумети, или ће се преко њега с иронијом прећи

Указом од 13 јула 1873 г. постављен је Николајевић за суплента Велике Школе за катедру Опште Историје Књижевности, с нарочитим погледом на књижевност Словена и Срба, а указом од 24 јуна 1874 г. буде постављен за професора Велике Школе. 7 марта 1887 г. постављен је за председника Суда Општине Београдске, али је одмах 12 маја те године постављен за хонорарног професора. Указом од 31 августа исте године постављен је за професора, школске године 1889 изабран за ректора, а 15 јуна 1890 г. пензионисан. 20 јуна 1892 г. опет је постављен за професора, а 24 јуна 1893 и за члана Државнога Савета. Указом од 12 јануара 1894 г. постављен је за министра унутрашњих дела, 21 марта исте године постао је и Председник Министарског Савета, а 15 октобра те године уважена му оставка. 19 октобра 1894 г. враћен је за професора, а указом од 18 јула 1895 г. постављен опет за државног саветника. Године 1901, кад је Сенат установљен, Николајевић је наименован за доживотног члана Сената. Указом од 16 јануара 1903 г. постављен је за изванредног посланика

и пуномоћног министра I класе у Грчкој, а указом од 4 октобра исте године стављен је у пензију.

Као посланика у пензији и смрт га је задесила, након петодневног боловања: 18 априла 1922. г. трећега, дана Ускrsa, његово је срце престало куцати.

II

Какав је био Николајевић као професор Велике Школе?

На ово питање да чујемо одговор његових слушалаца, некадашњих ученика његових.

Његова Светост Патријарх Димитрије, који се на опелу праштао с покојником као с негдашњим професором својим, потоњим колегом својим у Државном Савету и с пријатељем, вели: „Светомир Николајевић био је високо образован професор. Његова су предавања била научничка. Он је најревносније држао предавања, а ми смо најмарљивије и најрадије долазили на његове часове, слушали га нетренимице, дивили му се и одушевљавали се њиме“.

Г. Др. Никола Вулић, професор Универзитета, рекао је: „Са Светомиром Николајевићем леже у гроб један даровит чадник, добра душа, један благородан човек, одличан књижевник, један добар син ове дивне земље, сав пројект љубављу према свему што је српско... Он је пре више деценија био један од првих народних трибуна, који се храбро и заносном речитошћу борио за народна права.

„Ми, ученици његови, највише ћемо жалити за њим. Николајевић је био богодан професор. То је била права сласт слушати га, и видети га на катедри. Импозантна појава, симпатично лице, а говорио је једним звонким, меким гласом, мирно, али с топлином која осваја, и с једном дивном лакоћом. Николајевић је био само срце. У породичном животу, међу друговима, на катедри, на скупштинској трибини, у књижевности. То је оно што је код њега освајало. Уман, образован, окретан, речит, он не би играо у приватном и јавном животу, на књижевном и патриотском пољу ону видну и симпатичну улогу, да није имао велику душу. Утицај благородног срца, које куца за друге, које бије у грудима за све, силан је.

„У име Академије Наука, чиј је он био редовни члан, један од најстаријих, један од најугледнијих, и у име Београдског Универзитета, на који је он дошао први пут још 1873. г.

и на ком је годинама имао једну од најомиљенијих катедри у; име наших драгих ученика, који нису имали срећу да га слушају, али који се могу поносити што су га читали и који с правом и њега могу назвати својим духовним оцем, ја узвикујем драгом покојнику, са срцем пуним ученичке благодарности: светао ти помен!"

И трећи ученик Николајевићев, пређашњи министар просвете, садашњи директор III Београдске Гимназије, г. Лука Лазаревић, у име Друштва „Краљ Дечански“ опростио се с покојником овим речима:

„..... Ученици Светомирови и сад се сећају драгога им професора; сећају се занимљивих предавања његових, на која су долазили најуредније. Нико није хтео пропустити Светомиров час, јер је сваки хтео да чује реч Светомирову, да чује његов суд о којем знаменитом књижевнику великих и малих народа европских. Али Светомир није предавао Историју Књижевности, није исказивао само своју оцену књижевног дела или свега књижевног рада појединог књижевника, већ је у изводу, некад текстуелно, приказивао поједина књижевна дела. Из тога долазила је оцена књижевника.

„Умео је Светомир своје ученике заинтересовати више него иједан други професор. Слободоуман, какав је био Светомир, он у своје предавање о каквоме ёнглеском песнику згодно убаци кратку — обично врло кратку — осуду неког политичког акта конзервативне српске владе; вешто се под смехне каквом назор - државнику нашем. Напреднији део школске омладине гутао је те речи Светомирове, одушевљавао се њиме, угледао се на њ.

„Одушевљен патриота, Светомир је задахњивао своје ученике свом топлином љубави према отаџбини, према свему народу. Он је веровао у ослобођење браће наше која су била под непријатељем. Припремао је духове за борбу која се имала повести с непријатељима нашега народа. Готово нико осим он, нико као он, није умео прићи срцу својих ученика.

„И у познијем животу он је с љубављу предусретао све ученике своје; они су с пуно поштовања прилазили своме драгом професору.

„Велика Школа (потоњи Универзитет Београдски) имала је и раније — има сада, више него ikada — стручних, вредних и савесних радника, али још није нико претекао Светомира,

одушевљенога и узвишенијога на књижевном послу и умешнога на предавањима”.....

III

Светомир Николајевић је из оне генерације која је међу првима одлазила на Запад, жељна да све види и да све научи. Он је нека врста енциклопедиста. Човек који је писао естетичне студије о песницима, пише и социолошко — политичке чланке, студира чак и педагогију аномалне деце и реферише врло исцрпно и с много критичности о расправи г. Чедомиља Мијатовића *Деспот Ђурађ Бранковић*.

Као што рекох, Николајевићу су, по његову доласку с научка, отворена врата свих храмова у којима се служи науци и уметности. Сваки би часопис имао задовољство да своје странице украси каквим било радом Николајевићевим, а лист би сваки сматрао за част да пусти ма што из пера Николајевићева.

И научне и културне установе убрзо су добиле чланство и сарадништво Светомира Николајевића. Тако, Николајевић је 1871. г. постављен за члана Књижевно-Уметничког Одбора Народног Позоришта. Почетком 1874. г. изабран је за редовног члана Српског Ученог Друштва, а почетком 1879. г. изабран за члана Одбора Чулићеве Задужбине. Затим је постављен за члана Главног Просветног Савета, па онда изабран за члана Одбора Коларчеве Задужбине.

Први рад Николајевића *Леди Монтегијева* и други *О сточизму у римској држави* штампани су у *Отаџбини*. Затим долазе есеји његови: *Тацит, Јулија*, серија предавања: *Пред Шекспиром, Бајрон, Монтешије*, од којих су Тацит и Бајрон штампани у *Годишњици Чулићеве Задужбине*. Ови су есеји прикупљени и штампани у две књиге „*Листићи*“.

У *Годишњици* штампани су још његови реферати: о Туromанову преводу *Демостенова беседа за венац*, о делу г. Чед. Мијатовића *Деспот Ђурађ Бранковић*, затим о делу Фајхтерслебенову *Прилози дијететици душе*; и написи: *Грчка песмарница о српском устанку*, *Предавања из књижевне естетике*, *Краљевско-српска Велика Школа за 50 њених година*, *Приповетка у Грка*, *Пацифистички покрет у XIX веку и Хашка Конференција*, *Данска и Норвешка* — путничке белешке из Скандинавије.

Осим ових, има још неколико Николајевићевих реферата и написа, штампаних у *Просветном Гласнику, Раду*^{*)} итд.

Није овде место да се задржавамо на поменутим радовима Светомировим, у којима бисмо нашли, ћо он као естет улази генерално у светске писце и уживљује се у њих; као говорник од талента, он од говорништва преноси нешто у свој стил, у коме је каткад достизао лапидарност — нећемо се задржавати на овоме, већ ћемо поћи ка Друштвима, чиј је постанак у веома јакој вези с именом Николајевићевим.

IV

Говорити о Светомиру Николајевићу, а не проговорити о Друштву Светога Саве — било би непотпуно; а говорити о Друштву Светога Саве, а не поменути Светомира Николајевића — било би неправично. Рећи ћу о Друштву само онолико колико је неопходно.

Друштво Св. Саве вршило је свој задатак^{**)} мирно, без вике и рекламе, путевима који су му правилима обележени: књигом, потпомагањем културних установа, помагањем просветних и националних радника, издржавањем своје Вечерње Школе, кроз коју је хиљадама Српчића из неослобођених крајева прошло и видело се пробуђено, а од којих се велики број вратио у места своја: да бди над именом српским, да буди, да ради, да страда, да гине.

Ако је оснивање Друштва Св. Саве, које и сада живи и дела према измењеним политичким приликама, било ма од какве вредности за народ српски — заслуга је оснивача његових, а највећи део припада Светомиру Николајевићу. Да ли је Друштво Светога Саве радом својим ма колико одговорило своме задатку, да ли је макар колико имало удела у подизању зграде нашег ослобођеног и уједињеног народа — рећи ће историја.

Као што је Николајевић био покретач и оснивач Друштва Св. Саве, тако је његова идеја и његова иницијатива била и за оснивање Друштва „Краљ Дечански“.

Велики је у нас број глувонемих и још већи број слепих.

^{*)} В. чланак г. Павла Поповића о Светомиру Николајевићу као књижевнику, у Срп. Књижев. Гласнику, књ. VI, бр. 2 — 1922 г.

^{**)} Задатак је: да шири просвету и негује национално осећање и врлине у српском народу. О патриотском раду Светомира Николајевића в. чланак г. Др-а Јована Хаџи-Васиљевића у XVII свесци Браћства Друштва Св. Саве.

Племенита срца, Николајевић покреће питање о оснивању Завода за глувонему и слепу децу, како би се помогло овим невољницима: да се слепи сведу с просјачког штапа, да се и једни и други науче писмености, да им се да морално васпитање, и да се обуче занатима који би их хранили.

Мисао је нашла присталица — основано је, пре двадесет и девет година, Друштво „Краљ Дечански“. Као што и треба, покретач те мисли, Светомир Николајевић, изабран је за председника Друштвеног и остао је за све време.

Уз помоћ пок. Мијаила Богићевића, пок. Милов. Маринковића, г. Ђ. Вајферта и осталих, Светомир добива од Општине Београдске земљиште за подизање дома Друштвеног, и, после силних напора, у којима се огледала необична издржљивост Николајевићева, подигнута је лепа и велика зграда: Дом Друштва „Краљ Дечански“.

Одмах по оснивању Друштва „Краљ Дечански“ отворен је Завод за глувонему децу. Стотинама ове невољне деце прошло је кроз тај Завод; готово свима је одрешен језик, а сва су добила појмове о својим дужностима, о дужностима према Богу и према људима.

* * *

И овакав живот, овај храм у коме је становала велика душа, срушен је. Велики губитак — јер је Николајевић био велики Србин и човек.

Одбор Чупићeve Задужбине одаје најдубље поштовање заслугама његовим, са захвалношћу помиње име његово и узвикује:

Слава Светомиру Николајевићу!

Зар. Р. Поповић.

